

**TIJORAT BANKLARIDA OILAVIY TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIGA
IMTIYOZLI KREDIT AJRATISHNI TAKOMILLASHTIRISH**

Muhammadiyeva Sohiba Yodgar qizi

Annotatsiya. *Ushbu tezisda tijorat banklarida oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish maqsadida imtiyozli kreditlar ajratish tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil etilgan. Mamlakatimizda oilaviy tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar, bank kredit siyosatining ijtimoiy yo‘nalganligi, shuningdek, xorijiy mamlakatlar tajribasidan foydalanish imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, tezisda imtiyozli kreditlarni ajratish mexanizmlarining shaffofligini oshirish, qaytaruvchanligini ta‘minlash va banklar hamda tadbirkorlar o‘rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash bo‘yicha takliflar berilgan.*

Kalit so‘zlar: *tijorat banki, oilaviy tadbirkorlik, imtiyozli kredit, mikromoliyalashtirish, kredit riski, subsidiya, moliyaviy barqarorlik, bandlik.*

KIRISH

O‘zbekiston iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida oilaviy tadbirkorlik muhim o‘rin tutadi. Bu yo‘nalish nafaqat yangi ish o‘rinlarini yaratish, balki aholi daromadlarini oshirish, mahalliy resurslardan samarali foydalanish va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashda ham muhim rol o‘ynaydi. Shu bois so‘nggi yillarda davlat tomonidan oilaviy tadbirkorlik subyektlarini qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi.

Prezidentning 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-sonli “Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi” farmonida aholi bandligini oshirish, oilaviy tadbirkorlikni kengaytirish va imtiyozli kreditlash mexanizmlarini takomillashtirish ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida belgilandi [1]. 2023-yilda esa “Har bir oila — tadbirkor” dasturi doirasida tijorat banklari tomonidan 14 trillion so‘mdan ortiq imtiyozli kreditlar ajratildi (Markaziy bank ma‘lumotlariga ko‘ra).

Biroq amaliyotda bu tizimning samaradorligini oshirish, kredit ajratishning shaffofligi va qaytaruvchanligini ta‘minlash, oilaviy tadbirkorlarning moliyaviy savodxonligini kuchaytirish bo‘yicha yechilishi lozim bo‘lgan masalalar mavjud. Shuning uchun tijorat banklarining bu yo‘nalishdagi faoliyatini takomillashtirish nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy ahamiyatga ham ega.

ASOSIY QISM

Oilaviy tadbirkorlik — bu iqtisodiyotning mikroixtisoslashgan segmenti bo‘lib, u kichik ishlab chiqarish, xizmat ko‘rsatish, hunarmandchilik, qishloq xo‘jaligi va savdo faoliyatini qamrab oladi. Bunday korxonalar, odatda, mehnat resurslari cheklangan, lekin ishbilarmonlik salohiyati yuqori bo‘lgan oilalar tomonidan tashkil etiladi.

Xalqaro tajribalar shuni ko‘rsatadiki, Italiya, Germaniya va Janubiy Koreyada oilaviy korxonalar umumiy ichki mahsulotning 50 foizdan ortig‘ini yaratadi. O‘zbekistonda esa bu

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

ko‘rsatkich hali past, ammo so‘nggi yillarda ijobiy tendensiya kuzatilmoqda. “Har bir oila — tadbirkor” dasturi orqali 2020–2024-yillar davomida 1,2 milliondan ortiq oilaga kredit mablag‘lari ajratilib, 500 mingdan ortiq yangi ish o‘rinlari yaratildi. Bu raqamlar oilaviy tadbirkorlikni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash iqtisodiy faollikni sezilarli darajada oshirganini ko‘rsatadi.

Oilaviy tadbirkorlikni kreditlashda tijorat banklari markaziy o‘rin tutadi. Ular davlat mablag‘lari, jamg‘arma resurslari va xalqaro moliya institutlaridan jalb etilgan kredit liniyalari asosida imtiyozli kreditlar ajratadilar.

Imtiyozli kreditlar quyidagi xususiyatlari bilan ajralib turadi:

foiz stavkalari past (ko‘pincha Markaziy bankning asosiy stavkasidan 4–6 foiz punktga past);

to‘lov muddati uzoq (3–7 yilgacha);

garov talablari soddalashtirilgan (ayrim hollarda kafolat jamg‘armalari orqali ta‘minlanadi);

subsidiyalar orqali foiz to‘lovlarining bir qismi davlat tomonidan qoplanadi.

Masalan, “Agrobank”, “Mikrokreditbank” va “Xalq banki” oilaviy tadbirkorlik subyektlarini qo‘llab-quvvatlashda yetakchi o‘rinda turib, 2023-yilda jami 5,8 trillion so‘m imtiyozli kreditlar ajratdi. Biroq bu jarayonda kredit mablag‘larining maqsadli ishlatilishi, biznes-loyihalarning barqarorligi va qaytaruvchanligi bo‘yicha muammolar hamon dolzarb.

Janubiy Koreyada oilaviy biznes subyektlariga kreditlar Korea Small Business Corporation (SBC) orqali ajratiladi [5]. Ushbu tashkilot kredit olish jarayonini uch bosqichda amalga oshiradi: loyiha baholash, riskni sug‘urtalash, moliyaviy qo‘llab-quvvatlash. Natijada kreditlarning qaytaruvchanlik darajasi 97 foizni tashkil etadi.

Turkiyada esa “KOSGEB” dasturi doirasida oilaviy va xotin-qizlar tadbirkorligi uchun 0 foizli mikrokreditlar ajratiladi. Har bir kredit loyihasi 12 oy davomida monitoring qilinadi, bu esa mablag‘larning maqsadli ishlatilishini ta‘minlaydi.

Germaniyada “KfW Bankengruppe” tizimi kichik va oilaviy tadbirkorlikni subsidiya va kafolatli kreditlar orqali qo‘llab-quvvatlaydi. Kreditlarning bir qismi davlat tomonidan kafolatlanadi, bu bank risklarini kamaytiradi va moliyaviy barqarorlikni oshiradi.

O‘zbekiston bu modellarni milliy sharoitga moslashtirgan holda, Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish jamg‘armasi orqali risklarni sug‘urtalash, kreditlarni baholash va monitoring qilish tizimini kuchaytirishi lozim.

XULOSA VA MUNOZARA

Tijorat banklarida oilaviy tadbirkorlik subyektlariga imtiyozli kredit ajratish tizimi — bu nafaqat moliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmi, balki ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlash, bandlikni oshirish va kambag‘allikni qisqartirishning muhim vositasi dir.

Mazkur tizimni takomillashtirish uchun quyidagi yo‘nalishlarga alohida e‘tibor qaratish zarur:

Kredit ajratish jarayonini to‘liq raqamlashtirish va inson omilini kamaytirish;

Oilaviy tadbirkorlar uchun majburiy moliyaviy savodxonlik treninglarini joriy etish;

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

Xorijiy tajriba asosida risklarni sug‘urtalash va kafolat mexanizmlarini yaratish;
Har bir kredit loyihasining monitoringini kuchaytirish va natijalarga qarab rag‘bat tizimini joriy etish.

Shunday yondashuv orqali tijorat banklarining oilaviy tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlashdagi roli kuchayadi, kredit resurslarining qaytaruvchanligi oshadi va natijada mamlakat iqtisodiyotida barqaror “oilaviy biznes modeli” shakllanadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF–60-son Farmoni. Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida. – Toshkent, 2022.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–5032-son qarori. Har bir oila – tadbirkor dasturini amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. – 2021-yil.
3. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Oilaviy tadbirkorlikni moliyalashtirish bo‘yicha statistik sharh. – Toshkent, 2023.
4. Xalq banki hisobotlari. Aholiga imtiyozli kreditlar bo‘yicha tahliliy ma‘lumotlar. – Toshkent, 2023.
5. Korea Small Business Corporation. SME and Family Business Support Policy. – Seoul, 2022.

